

38. Bréf dómsmálastjórnarinnar til konungsfulltrúa á alþingi, um frumvarp til tilskipunar nm vinnuhjú á Íslandi.

1865.
12. júlí.

Samkvæmt konungsráðgjafi frá 8. júnímán. 1863 var frumvarp til tilskipunar um vinnuhjú á Íslandi lagt fyrir alþingi á fundi þess það ár; var síðan kosin fimm manna nefnd til að íhuga frumvarpið, og það svo rædt í þinginu á lögboðinn hátt. Í þegnlegu álitsskjali, er þér, herra etazráð, sem konungsfulltrúi hafði sent hingað 1. desembermán. 1863, hefir þingið síðan beðið um, að frumvarp, er fylgdi með álitsskjali þessu, og samið hafði verið samkvæmt umræðunum á þinginu, yrði allramildilegast staðfest sem lög.

Frumvarp það, sem nú kom frá alþingi, er í öllum aðalatriðum ekki annað en ítrekun frumvarps þess, sem alþingi féllst á 1861, og er það frumvarp ítarlega íhugað og að nokkru leyti hrakið í ástæðunum fyrir stjórnarfrumvarpinu 1863. Að því sleptu, að koma má fram með mótbáru í formlegu tilliti gegn álitsskjali þingsins, þar sem þingið ekki hefir fallið á það á lögboðinn hátt í heild þess, hefi eg, eftir að hafa íhugað málið grandgæfilega, ekki getað dulið þess, að það einnig að efni til væri ísjárvert að fallast á breytingar þær, sem þingið hafði gjört á nokkrum af aðalatriðum stjórnarfrumvarpsins, einkum á 1. og 2. gr., 7—11 gr. og 19. gr., og áleit eg því, að eg ætti ekki að ráðleggja hans hátign konunginum að veita frumvarpi þingsins allrahæsta staðfesting. Hins vegar hefi eg heldur ekki álitid rétt, að ráðleggja hans hátign konunginum að löggilda frumvarp það, sem síðast var lagt fyrir þingið, án þess að taka til greina breytingar þær, sem þingið hafði stungið uppá. Eg áleit því síður vera ástæðu til þessa, sem það ekki væri svo ólíklegt, að, þar sem nefnd sú, sem þingið setti í mál þetta, hafði stungið uppá með 4 atkvæðum gegn 1, að stjórnarfrumvarpið að eins með fáeinum verulegum breytingum yrði gjört að lögum, þá mundi þingið, þegar það tæki málið á ný til íhugunar, finna tilefni til að breyta uppástungum sínum, er allflestar þeirra voru samþykktar með litlum atkvæðamun að tiltölu. Þar

1865.
12. júní.

sem eg þannig hefi álitð vera réttast eptir atvikum að láta málið enn þá einu sinni fara aptur til alþingis, hefir hans há-tign konunginum þóknast, samkvæmt þegnlegum uppástungum dómsmálastjórnarinnar 9. þ. m. að fallast á, að frumvarp það til tilskipunar um vinnuhjú á Íslandi, sem lagt var fyrir alþingi árið 1863, sè enn á ný borið undir álit þingsins á fundi þeim, sem nú er fyrir hendi.

Um leið og eg vísa til hinna prentuðu tíðinda frá alþingi 1863, 5.—26. bls., þar sem stjórnarfrumvarp það, sem um er rædt, er prentað, skora eg á yður, herra etazráð, sem konungsfulltrúa, samkvæmt konungsúrskurði þeim, er nú var nefndur, að annast um, að alþingi taki frumvarpið enn á ný til íhugunar á fundi þeim, sem fyrir hendi er, og skal eg fara nokkrum orðum um þau atriði, sem frumvarp alþingis einkum greinir á um við stjórnarfrumvarpið, og óska eg, að þinginu verði gjörðar kunnar athugasemdir þessar.

Um 1. grein. Alþingi hefir stungið uppá í einu hljóði, að ákvörðuninni í þessari grein um 18 ára aldurinn verði breytt í 16 ára aldur; en ástæður þær, sem þingið hefir komið með í álitsskjali sínu fyrir breytingu þessari, eru að minni hyggju ónógar, eins og að mestu leyti þegar er sýnt fram á í ástæðunum fyrir stjórnarfrumvarpinu. Auk þess, sem þingið áður hefir tekið fram um þetta atriði, hefir það að vísu í hinu síðasta álitsskjali sínu skýrskotað til þess, að konum, sem eru fullra 16 ára, er leyft í tilskipun 30. aprílmán. 1824 3. gr. 1. lið að giptast, og haldið því fram, að þar sem frumvarpið án nokkurrar undantekningar bindur myndugleikann til að ráða sig hjú við fullra 18 ára aldur, hafi það einnig að líkindum haft ekkjur fyrir augum sér, en að það hlyti að koma í bága við stöðu ekkna að lögum að öðru leyti, ef að ekkjum milli 16 og 18 ára að aldri væri bannað að ráða sig í vist. En við þetta er það athugasvert, að það er vitaskuld, að með ákvörðuninni í frumvarpinu um 18 ára aldurinn hvorki hefir verið ætlað til að skerða myndugleika ekkna yfir höfuð að tala, þó þær sèu yngri, nè heldur hefir það verið gjört, og skal eg í því tilliti vekja eptirtekt á því, að í Danmörku er einnig fullra 18 ára

1865.
12. júní.

aldur skilyrði fyrir að geta ráðið sig hjú, en þó hefir hér aldrei verið neinn vafi á því, að ekkja, sem er yngri en 18 ára, engu að síður getur sjálf að lögum ráðið sig í vist. Það sem stjórninni samt hefir þótt ísjárverðast við að fallast á uppástungu alþingis, þá er hér er um rædt, er það, að það kynni að mega draga ýmsar ályktanir af aldurstakmarki því, sem þingið hefir stungið uppá, ef á það væri fallið, þar sem það gæti haft áhrif á það, hvernig svara ætti öðrum spurningum um, hvenær börn séu bær að ráða sér sjálf, t. a. m. um, hvenær þau hafi rétt á að fara frá foreldrum sínum og koma sér undan foreldravaldinu; að ráða samastað sínum og yfir höfuð að tala hvernig þau verja eigin kröptum sínum; að skera úr, hvort lögsækja eigi þann, sem hefir gjört á hluta þeirra sjálfra, og hvort að eigi að áfrýja dómi, er þau hafa dæmd verið til líkamlegrar refsingar. Sé 18 ára aldurstakmarkinu haldið, eins og stjórnin af þessum ástæðum verður að halda fram, þá virðist engin þörf vera á að fallast á uppástungu alþingis um, að sóknarpresturinn skuli leggja samþykki sitt á vistarráð þeirra, sem ófermdir eru, því það mun mjög sjaldan bera við á Íslandi, að neinn, sem er 18 ára, sé ófermdur. Ekki virðist heldur vera ástæða til að fella niðurlag þessarar greinar í stjórnarfrumvarpinu úr, og það því síður, sem undantekning sú frá aðalreglunni, sem þar ræðir um, fer einmitt í sömu stefnu, og alþingi sjálft óskar.

Um 2. grein. Af ástæðum þeim, sem teknar eru fram í ástæðunum fyrir stjórnarfrumvarpinu, hefir ekki þótt vera orsök til þess að fallast á breytingu þá á þessari grein, sem alþingi hefir stungið uppá. Þess ber líka að geta, að það er ranghermt, sem sagt er í álitsskjali þingsins um, að í annari málsgrein í uppástungu þingsins um hvernig orða skuli þessa grein, sé gefin sama ákvörðun, og í annari málsgreininni í frumvarpi stjórnarinnar, því í fyrsta lagi vantar í grein þá, sem þingið hefir stungið uppá, ákvörðun, er samsvari öðrum lið í annari grein stjórnarfrumvarpsins, um það hvaða regla skuli gilda um endurnýjun vistarsamningsins, og í öðru lagi er sá munurinn, að þegar vistarráðin eru gjörð fyrir skemmri tíma en 1 ár, eiga þau eptir uppástungu þingsins skilyrðis-

1865.
12. júní.

laust að haldast til næsta hjúaskildaga, þar sem það aptur á móti eptir stjórnarfrumvarpinu líka í þessu tilfelli er komið undir frjálsu samkomulagi, hversu lengi þau eigi að standa. Ákvörðun alþingis hefir þannig í för með sér talsverða takmörkun á samningafrelsinu, sem þó hvorki er nauðsynlegt nè hagnafellt, því að það getur hæglega að borið, að húsbóndinn þurfi á hjúinu að halda fyrri hluta vistarársins, en ekki seinni hluta þess, t. a. m. ef hann flytur búferlum, og eins getur þetta hins vegar átt sér stað um hjúid, t. a. m. ef það giptist.

Um 7.—9. og 11.—13. grein (í frumvarpi alþingis). Að því leyti sem uppástungur alþingis frá 1861 aptur eru teknar upp í þenna kafla frumvarpsins, hlýtur stjórnin eindregið að vera þeim móttæð. Stjórnin fær ekki betur sæð, en að það sé til hlítar sýnt fram á í ástæðunum fyrir frumvarpi stjórnarinnar, hversu óhagfelldar og ísjárverðar ákvarðanir þessar séu, enda má sjá, að bæði meiri hluti nefndar þeirrar, sem alþingi kaus í málið, og mikill hluti þingmanna hafa verið stjórninni samdóma um þenna kafla frumvarpsins, og eptir því sem stjórnin hefir fyrir sér má ætla, að drepíð hefði verið á þetta í álitsskjali þingsins, ef fallízt hefði verið á það á þann hátt, sem vera bar. Mótbárur þær, sem komið er með í álitsskjalinu, virðast heldur ekki að vera mjög sannfærandi, og eru að mestu leyti ítrekun þess, sem þingið áður var búíð að koma fram með. En þó að stjórnarráðið af þessari ástæðu leiði hjá sér að hrekja mótbárur þessar meir en búíð er, en skýrskoti að því leyti til ástæða stjórnarfrumvarpsins, hljótum vèr að lýsa því yfir, að það er með öllu ástæðulaust, þar sem þingið í álitsskjali sínu kveður þannig að orði: „að það sé ekki lítill misskilningur, er það standi í ástæðunum fyrir stjórnarfrumvarpinu, að 10. og 11. gr. í hinu fyrra frumvarpi alþingis (en þessar greinir eru að því leyti samhljóða 11. og 12. gr. í hinu síðara frumvarpi alþingis) gefi ekki neina almenna reglu“, það er að segja um afleiðingarnar af vistarrofi, þar sem það þó ekki verður varið, að í hvorugu frumvarpi þingsins, hvorki hinu fyrra nè síðara, er nein almenn ákvörðun í greinum þeim, sem hér ræðir um, en einasta ákvarðanir um

1865.

12. júní.

einstök tilfelli. Aptur á móti er ekkert því til fyrirstöðu frá stjórnarinnar hálfu, að fallast á þær hinar nýju uppástungur í þeim kafla frumvarpsins, sem hér ræðir um, er nú skal greina, að svo miklu leyti, sem þingið skyldi halda þeim fram :

a. að sett sé í staðinn fyrir ákvörðunina í 9. grein stjórnarfrumvarpsins um það, ef húsbóndi flytur í annað amt, uppástunga alþingis um að vegalengdin, er hann flytur, sé ákveðin í mílum, þannig að 1. liður greinarinnar verði svo látandi: „Nú flytur húsbóndinn eptir að vistarráðin eru gjörð, en áður en vistartíminn er byrjaður, 3 dagleiðir landveg eða 5 vikur sjávar burtu þaðan, sem hjúíð átti að fara í vist, eptir því sem ráð var fyrir gjört, þá er samið var um vistarráðin, og er þá hjúí eigi skylt að fara í vistina.”

b. Að bætt sé við í niðurlagi sömu greinar ákvörðun um, að húsbóndinn skuli vera laus allra mála, ef hann útvegar hjúinu aðra vist jafngóða, þegar svo er ástatt, sem þar ræðir um.

c. Að reglunum um matarverð í 10. gr. frumvarpsins sé breytt, svo að greinin verði þannig orðuð: „Ef húsbóndi ríptar vistarráðum án lögmætra orsaka, þá skal hann gjalda hjúí kaup og matarverð fyrir vistartíma þann, sem um var samið. Matarverð karlmanns skal vera eitt hundrað á landsvísu fyrir hverja 12 mánuði, en kvennmanns þriðjungi minna, og að tiltölu fyrir skemmri tíma.”

d. Að ákvarðanirnar í 11. gr. fyrsta stjórnarfrumvarpsins, sem sleppt var í seinna frumvarpinu eptir uppástungu alþingis, séu nú teknar inn í tilskipunina.

Um 19. grein (stjórnarfrumvarpsins). Um þessa grein, sem alþingi með atkvæðafjölda hefir fellt úr frumvarpinu, skal þess getið, að þar sem þingið áður hefir fylgt því fram, að húsagi sé öldungis ómissandi á Íslandi jafnvel við fullorðin hjú, hefir það nú farið í gagnstæða stefnu, og vill nú ekki leyfa, að húsaga sé nokkurn tíma beitt, ekki einu sinni við hjú, sem eru yngri en 16 ára, ef það er kvennmaður, og 18 ára, ef það er karlmaður, og fullyrðir þingið í álitsskjali sínu þessu til styrkingar, að ákvörðun um húsaga eigi ekki við í tilskipun um vinnuhjú. Konungsfulltrúi hefir með gildum rökum tekið fram

1865.
12. júní.

í álitsskjali sínu um þetta mál, að það sem alþingi hér segir hljóti að vera komið af misskilningi, og að þesskonar ákvörðun, sem í þessari grein er, eigi einmitt að standa í hjúalögum, enda sé líka samkynja ákvörðun í dönsku hjúalögunum frá 10. maímán. 1854. Einnig segir konungsfulltrúi, að það hljóti að vera sprottið af misskilningi, þegar það sé gefið í skyn í álitsskjali þingsins, að hér sé blandað saman tveim ólíkum hugmyndum, eiginlegum húsaga og húsbóndarétti, því að við húsaga í frumvarpinu hljóti að skiljast agi sá og reglusemi sú, sem húsbóndinn hefir rétt á að halda á heimili sínu, eða það sem í dönsku lögum er kallað „Husstraf“ (smbr. 6—2—4). — En þó að nú sé gengið út frá því, eins og alþingi gjörir, að það skuli úr lögum numið að beita neinum húsaga á Íslandi, þá verður því ekki til leiðar komið með því að sleppa úr grein þeirri, sem hér er um rædt, því að þá væru hinar eldri ákvarðanir um húsaga (einkum í tilskipuninni frá 3. júnímán. 1746) enn í gildi, heldur yrði að taka í tilskipunina beina ákvörðun um þetta atriði. Til þessa virðist samt ekki vera nein ástæða, og stjórnin hlýtur því eptir sem áður að halda fast við ákvörðun þá, sem stendur í 19. grein frumvarpsins.

Hvað hinar aðrar breytingar á stjórnarfrumvarpinu snertir, er alþingi hefir stuugið uppá, þá eru þær, eins og áður er á vikið, í öllu verulegu ekki annað en ítrekun hinna fyrri uppástungna þingsins, og er, að því er virðist, nægilega sýnt fram á í ástæðunum fyrir frumvarpi stjórnarinnar, að þær séu ekki takandi í mál. Þó skal þess getið, að ekkert er því til fyrirstöðu, að 2. liður í 24. grein frumvarpsins sé orðaður eins og alþingi hefir stungið uppá, þannig að hann verði svo látandi: „Nú flytur húsbóndi samt hjúíð burtu, þá skal hann sæta sektum eptir 21. grein, eður og þyngri hegning eptir öðrum lögum, og standast að auki“ o. sv. frv. Ekki er heldur — samkvæmt því sem að ofan er sagt um ákvörðunina í 10. grein frumvarpsins, sem er sama efnis — neitt því til fyrirstöðu, að fallist sé á breytingu þá á ákvörðuninni um matarverð í 29. grein, sem þingið hefir stungið uppá.